

Міністерство освіти і науки України

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Планування видатків Державного бюджету України»

Студентки 2 курсу 6м групи
денної форми навчання,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська
справа та страхування»
спеціалізації «Публічні
фінанси»

Дяченко Тетяни
Олександрівни

Науковий керівник
доктор екон. наук, проф.
заслужений діяч науки і
техніки України

Чугунов Ігор Якович

Гарант освітньої програми
доктор екон. наук, проф.

Макогон Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри
доктор екон. наук, проф.
заслужений діяч науки і
техніки України

Чугунов Ігор Якович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	5
1.1 Сутність формування видатків державного бюджету	5
1.2 Формування видатків державного бюджету як складова	9
економічного розвитку	9
1.3. Планування видатків бюджету в країнах з розвинутою	12
та трансформаційною економікою	12
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	15
2.1 Інституційні засади розвитку та планування видатків бюджету.....	15
2.2 Аналіз планування видатків державного бюджету	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	31
3.1 Напрями підвищення ефективності планування видатків	31
державного бюджету	31
3.2 Середньострокове прогнозування видатків державного бюджету	37
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ВСТУП

Актуальність теми. Видатки державного бюджету відіграють одну з головних ролей у розвитку нашої держави - як соціального, так і економічного. Велика кількість видів державних видатків зумовлена такими факторами, як: рівнем соціально-економічними розвитку держави, її адміністративно-територіальним устроєм, характер функцій держави, адже тільки маючи достатню суму бюджетних ресурсів держава зможе у повному обсязі виконувати свої функції.

Серед наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері регулювання бюджетних видатків, можна назвати праці Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж.М.Кейнса, П. Самуельсона, М.Сперанского, Дж.Стігліца, С. Фішера, Л. Фридмана, Дж. Хікса.

У вітчизняній економічній науці дослідженню проблем видатків державного бюджету присвячені праці вчених: Т.Канєвої, Л.Козарезенко, А.Мазаракі, В.Макогон, Ю.Маркуц, М. Пасічного, Ю. Радіонова, О. Самошкіної, В. Федосова, І. Чугунова та інших.

Більшість наукових праць названих вчених економістів орієнтована на виявлення загальних тенденцій функціонування видатків державного бюджету та напрями розподілу коштів. Водночас бракує наукових і практичних напрацювань щодо окреслення шляхів оптимізації використання ресурсів державного бюджету які б відповідали сучасним вимогам і задовольняли потреби суспільства. Отже, важливість поставленої проблеми визначили вибір теми дипломної роботи, зумовили її актуальність, теоретичну і практичну значимість.

Метою написання випускної кваліфікаційної роботи є дослідження видаткової частини державного бюджету України, зокрема факторів, що на неї впливають, розкритті особливостей розподілу ресурсів державного бюджету,

визначення шляхів покращення ефективності видаткової частини державного бюджету України.

Досягнення поставленої мети обумовило вирішення наступних завдань:

- сформулювати теоретичні засади видатків державного бюджету;
- здійснення порівняльну характеристику державних видатків у різних країн світу;
- провести аналіз видатків за останні 10 років;
- розробити рекомендації щодо раціонального використання ресурсів державного бюджету;
- визначити вплив державних видатків на соціально-економічний розвиток держави.

Об'єктом дослідження є видатки державного бюджету України.

Предметом дослідження є дослідження фінансових відносин, які складаються під час формування видаткової частини державного бюджету України.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. За допомогою системного та структурного методів розкрито сутність видатків бюджету. Використання порівняльного та факторного методів дозволило узагальнити та систематизувати досвід планування видатків бюджету у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою. Методи наукового абстрагування, синтезу використано при визначенні пріоритетних напрямів здійснення планування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування і реалізації бюджетної та соціально-економічної політики країни, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Державної

аудиторської служби України, Рахункової палати України, міжнародних фінансових організацій, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 50 сторінок, в тому числі 5 таблиць, список використаних джерел містить 22 найменування, 2 додатка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Сутність формування видатків державного бюджету

Бюджетні видатки є вагомим інструментом макроекономічної політики, за їх допомогою держава має можливість здійснювати вплив на розміщення фінансових ресурсів, зайнятість, рівень цін, структуру суспільного виробництва, соціальне забезпечення. Першочергово виникнення видатків бюджету продиктовано реальною необхідністю держави виконувати завдання і функції, які постають перед суспільством.

Бюджетні видатки є відображенням економічних відносин, які пов'язані з розподілом і перерозподілом ВВП, централізованих фондів грошових коштів зосереджених в бюджеті та їх цільового використання на реалізацію різноманітних соціально-економічних програм та заходів в межах бюджетної системи країни. Видатки бюджету є важливим складником загальнодержавних видатків. Вони є виразом економічних відносин, які виникають під час використання державою бюджетних коштів.

В економічній літературі зазначено, що видатки бюджету є важливою складовою загальнодержавних видатків, вираженням економічних відносин, що виникають при використанні державою бюджетних коштів.

Видатки бюджету досліджували вчені, зокрема: Е.Б. Аткинсон, С.Л. Брю, Т. Веблен, К.Р. Макконнелл, В. Нордхаус, Дж. Е. Стігліц, П. Самуельсон та ін. Серед вітчизняних вчених можна назвати О. Василика, І. Запатріну, О. Кириленко, М.Кужелева, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніну, А.Мазаракі, Д.Полозенка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін.

Розглядаючи поняття «видатки бюджету», можна зазначити, що в економічній літературі не має єдиної думки щодо цього. Зокрема І.Я. Чугунов, зазначає, що видатки бюджету за економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Структура та стан розвитку економіки країни, рівень економічних відносин визначають обсяги видатків бюджету. Зміст і характер бюджетних видатків полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій. Призначення бюджетних видатків сприяє задоволенню важливих потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо.[1]

Так, на думку Благун І.Г., Воронко Р.М., Бучкович М.Л., видатки бюджету — законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів [2]. Автори зазначають, що соціально економічна суть бюджетних асигнувань визначається: природою і функціями держави, рівнем розвитку країни, формою надання бюджетних трансфертів, розгалуженістю зв'язків державного бюджету з національною економікою.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Отже, видатки державного бюджету - це кошти, які затверджуються у відповідному бюджеті та використовуються для виконання бюджетних програм, призначених сприяти задоволенню важливих потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери.

Видатки бюджету за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за

цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер бюджетних видатків полягає у забезпечення виконання державою своїх функцій. Призначенням бюджетних видатків є задоволення важливих потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо.

За допомогою бюджетних видатків держава, забезпечуючи перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на соціальну, виробничу, інвестиційну, регіональну, зовнішньоекономічну та інші сфери суспільної діяльності. Ступінь впливу видатків бюджету визначається як обсягом валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через бюджет, так і їх структурою, тобто пропорціями розподілу бюджетних ресурсів між напрямками суспільного розвитку.

Видатки державного бюджету України класифікуються за: бюджетними програмами (програмна класифікація видатків); ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків); функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків), характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету) [3]

За цими групами розподіл видатків не замінюють, а доповнюють одна одну, представляючи бюджет у різних розрізах. Кожна з класифікацій відіграє, свою роль у представленні бюджету.

На державному рівні програмна класифікація формується Міністерством фінансів за пропозиціями, поданими головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання проекту бюджету у бюджетних запитах. Програмна класифікація щорічно формується у Законі про державний бюджет.

Відомча класифікація дозволяє здійснити повний контроль і економічний аналіз видатків. ДКСУ за допомогою ведення реєстру всіх одержувачів коштів та розпорядників бюджетних коштів показує якому відомству, міністерству спрямовуються кошти.

Видатки за функціональною класифікацією поділяються на: загальнодержавні функції, економічна діяльність, оборона, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорона навколишнього середовища, духовний та фізичний розвиток, житлово-комунальне господарство.

За економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні.

Отже, видатки державного бюджету відіграють одну з головних ролей у розвитку держави - як соціального, так і економічного. З допомогою бюджетних видатків забезпечується підтримка малозабезпечених сімей, здійснюється фінансування окремих галузей, наприклад, освіти, охорони здоров'я, судової гілки влади, органів правопорядку, формуються основи обороноздатності країни. Бюджетні видатки забезпечують реалізацію численних програм соціального, економічного, культурного розвитку країни, впливають на підвищення рівня доходів і якості життя громадян і сприяють провадженню загальної економічної політики держави.

Інституційний підхід розглядає видатки бюджету в якості адаптивного механізму у системі регулювання соціально-економічного розвитку країни і визначає процес формування видатків бюджету як динамічну систему, що постійно удосконалюється з метою досягнення оптимальних співвідношень між її складовими, у тому числі обсяг і структура видаткової частини бюджету, цілі і результативні показники бюджетних програм, стратегічні плани розпорядників бюджетних коштів, галузеві стратегії, динаміка соціально-економічних процесів. Прогнозування та планування видатків бюджету має підлягати інституційним обмеженням відповідно до етапу економічного розвитку щодо обсягу та особливостей структури видаткової частини бюджету, рівня дефіциту бюджету у взаємозв'язку з показниками державного боргу, співвідношення поточних і капітальних видатків бюджету, інвестиційної складової бюджету.

1.2. Формування видатків державного бюджету як складова економічного розвитку

Сучасний стан розвитку економіки України та взаємозалежність країн світу від турбулентних економічних реалій, виокремлюють бюджет, як головну матеріальну базу існування держави з формою реалізації її функцій, що включає в себе добробут населення та виступає дієвим інструментом втілення соціально-економічної політики. Особливої уваги, потребує формування достатнього обсягу бюджетних доходів і забезпечення їх ефективного використання

Формування бюджету країни відіграє важливу роль у регулюванні економічних процесів, макроекономічній стабілізації, а також у соціально-економічному плануванні. Розмір державного бюджету та структура основних джерел його наповнення визначають умови виконання державою своїх основних функцій. Рівень організації бюджетного процесу віддзеркалює дієвість бюджетної політики та її вплив на економічну стабільність і соціальний рівень життя у державі.

Бюджетні витрати використовуються державою для вирішення пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку, тому підвищення результативності їх використання є основою ефективного виконання функцій держави і необхідною умовою для подолання негативних тенденцій, що перешкоджають розвитку економіки.

Бюджетні видатки є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери, оскільки за їх допомогою держава може змінювати структуру виробництва, впливати на результати діяльності економічних суб'єктів, здійснювати соціальні перетворення. Видатки бюджету за своєю економічною сутністю є

інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту.

Видатки бюджету показують напрямки і цілі бюджетних асигнувань, котрі визначаються характером досить різноманітних функцій держави, які узагальнено об'єднують, за класифікаційною ознакою, у три великі групи: політичні, економічні та соціальні функції. Фінансовим підґрунтям функціонування держави виступають державні доходи, їх, як правило, поділяють за джерелами надходження коштів у бюджет. Державний бюджет як самостійна економічна категорія має змогу визначати не тільки способи організації та форми державних фінансів, а й напрям цільового використання грошових коштів у відповідності з інтересами як населення, так і країни загалом. Держава, завдяки бюджету має зосереджувати фінансові ресурси на найважливіші ділянки соціального та економічного розвитку країни.

На дієвість бюджетного регулювання суттєво впливає функціональна структура видатків бюджету, яка відіграє вагомую роль у розподілі ресурсів між різними секторами економіки, формуванні сукупного попиту та досягненні суспільного розвитку. Формування видатків бюджету повинно здійснюватися із врахуванням необхідності забезпечення достатнього рівня інституційних перетворень економіки, використання дієвих бюджетних механізмів, інтеграції у бюджетний процес середньострокового бюджетного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, удосконалення системи моніторингу ефективності бюджетних програм.[4]

Розглянемо найвагоміші статті видатків державного бюджету в розрізі функціональної класифікації:

Таблиця 1

Аналіз видатків державного бюджету України за функціональною класифікацією 2015-2020 роки (млрд. грн)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальнодержавні функції	1031,2	1180,5	1424,9	1629,6	1681,9	1638,5
Оборона	520,1	593,5	743,5	970,2	1066,3	1203,7

Громадський порядок, безпека та судова влада	546,4	716,7	878,5	1168,8	1423,9	1576,8
Економічна діяльність	371,4	314,2	470,0	636,0	723,6	1689,9
Охорона навколишнього природного середовища	40,5	47,7	47,4	52,4	63,2	66,4
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,1	0,2	3,0	1,1	0,9
Охорона здоров'я	114,5	124,6	167,3	226,2	385,7	1249,2
Духовний та фізичний розвиток	66,2	49,6	79,0	101,1	99,7	98,3
Освіта	301,9	348,3	413,0	443,2	516,6	528,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	1037,0	1519,6	1444,8	1638,7	2186,3	3227,2
РАЗОМ	4029,3	4894,9	5668,5	6869,1	8148,2	11279,4

Джерело: розроблено автором за даними Державної казначейської служби України.

Найсуттєвіших змін у загальній структурі видатків отримали видатки на економічну діяльність. Їх сума зросла у 2020 році на 966,3 млрд. грн. порівняно з 2019 р., що підкреслює, як збільшення обсягів державних інвестицій (субвенцій), так і зростання субсидій та допомоги на покриття збитків підприємств окремих секторів економіки, зокрема сільського господарства та вугільної галузі.

Враховуючи те, що економічна діяльність є одним з найважливіших напрямів, від ефективності роботи котрий безпосередньо залежить фінансування всіх інших функціональних розділів, обсяг його забезпечення вважаємо і досі низьким. За даними таблиці 1, видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що, на мою думку, і є причиною гальмування економічного розвитку країни.

За теперішніх складних економічних та політичних умов, соціальний захист та соціальне забезпечення потребує значного зменшення частки у структурі видатків бюджету, є надзвичайно необхідним, для забезпечення переходу від бюджетної моделі «проїдання» до моделі інвестиційного розвитку. Питома вага видатків державного бюджету, що спрямовується на фінансування соціальної сфери, у 2020 р. склала близько 21,73% (3227,2 млрд. грн.) та є найнижчою за останні три роки.

Окрім того, слід змінити структуру державних видатків, переорієнтувати державні потоки коштів на заходи, які забезпечать відродження економіки держави.

До таких видатків можна віднести витрати на розвиток інфраструктури, освіти, охорону здоров'я, заходи, спрямовані на забезпечення безперебійного функціонування державної інфраструктури. Сучасний податковий механізм повинен також стимулювати нові революційні технології, що дадуть змогу вийти національній економіці з так званого технологічного застою. Відсутність бюджетної рівноваги в Україні зумовлює необхідність проведення важливих реформ у соціальній, економічній, адміністративній та інших сферах. Для ефективного макроекономічного регулювання необхідно мати чітку стратегію розвитку.[5]

1.3. Планування видатків бюджету в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Здійснення бюджетних видатків є важливим напрямом фінансової політики держави. Саме склад і структура видатків бюджету окремих держав дозволяють зробити висновки та узагальнення з приводу економічного, соціального і політичного стану розвитку на певний час. Світовий досвід показує, що стабільним фінансовим системам властива вагома частка видатків бюджету у ВВП.

Зарубіжні країни мають багато спільних рис планування видатків державного бюджету, проте незначна частина позицій дещо розрізняється. Відмінні особливості головним чином обумовлені державним устроєм країн й специфікою їх державного управління.

Протягом тривалого часу зарубіжні країни в процесі планування бюджетів широко використовують програмно цільовий метод, оскільки саме він визнаний ними "як найефективніший в організації державних витрат" [6]. В його основу покладено підхід, відповідно до якого спочатку визначаються результати, яких необхідно досягти, а вже потім вирішується питання про те, які фінансові ресурси необхідні для досягнення цих результатів.

Програмно-цільовий метод широко використовується в США, Японії та країнах Європейського Союзу. Існуюче законодавство ЄС вимагає від країн-членів та кандидатів у члени підготовки бюджету саме в програмно-цільовому форматі.

Найбільших успіхів у цьому напрямі досягли Румунія та Болгарія [7].

Програмно цільовий метод передбачає необхідність планування видатків державного бюджету на середньострокову перспективу з тим, щоб встановити взаємозв'язок між багаторічними державними цілями та фінансовими можливостями їх реалізації.

Середньостроковий фінансовий план будується на базі програм соціально економічного розвитку країни та макроекономічних прогнозів. У цьому зв'язку він вимагає чіткого, узгодженого формулювання цілей і пріоритетів державної політики та якісного прогнозування макроекономічних показників. Їх (наприклад, темпів зростання валового внутрішнього продукту) переоцінка в середньостроковому періоді може призвести до завищення обсягів державних видатків [8].

Досвід бюджетного регулювання у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою показує підвищення впливу бюджету на економічний та соціальний розвиток держав. Впровадження середньострокового планування бюджету, що базується на відповідних прогнозних макроекономічних показниках економічного розвитку має місце у низці країн. Більшість країн світу протягом останніх років дотримуються політики жорсткої економії бюджетних коштів, бюджетної дисципліни, прозорості бюджету, що сприяє зменшенню боргових зобов'язань, дефіциту бюджету.

Сучасний досвід зарубіжних країн щодо застосування бюджетної стратегії ґрунтується на необхідності здійснення середньострокового бюджетного прогнозування і планування під час підготовки щорічного бюджету. Основні параметри податкової, бюджетної і боргової політики необхідно базувати на орієнтирах, розроблених у системі довгострокового планування, які повинні актуалізуватися з урахуванням фактичних умов розвитку економіки, можливого уточнення пріоритетних економічних завдань з врахуванням змін зовнішнього

середовища. Низка країн використовують дієві механізми інтеграції коротко, середньо і довгострокового бюджетного планування. Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів, повинна забезпечувати бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Механізм формування обсягу та структури доходів і видатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання задля забезпечення всебічного розвитку суспільства.

Зарубіжні країни використовують різні підходи до середньострокового планування. З організаційної точки зору це означає, що планові видатки державного бюджету можуть бути представлені або в річному бюджеті й середньостроковому фінансовому плані, який визначає параметри та напрями бюджетної політики на наступний за плановим період (зазвичай декілька років), або в багаторічному бюджеті, який встановлює параметри бюджету на весь період. Здебільшого зарубіжними країнами в процесі бюджетного планування здійснюється підготовка двох самостійних, але взаємопов'язаних документів.

Отже, до основних пріоритетів бюджетної політики розвинутих країн належать: запровадження та підвищення якості середньострокового бюджетного планування; створення та удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних витрат за допомогою якісних і кількісних індикаторів як відносно бюджетів всіх рівнів, так і конкретних бюджетотримувачів, серед зазначених методів особливу роль відіграє бюджетування, орієнтоване на результат, середньострокове планування видатків в умовах бюджетних обмежень; певне скорочення відомчих витрат, що створюватиме у розпорядників бюджетних коштів потребу в підвищенні ефективності діяльності. Бюджетна політика в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою характеризується зростанням регулюючої функції видатків бюджету при вирішенні пріоритетних завдань економічного та соціального розвитку, що дозволяє підвищити результативність бюджетного регулювання та забезпечити збалансованість бюджетної системи у середньо- та довгостроковій перспективі. В періоди економічних рецесій та на перехідних етапах економічних перетворень відбувається посилення бюджетного

регулювання у сфері видатків шляхом збільшення видатків бюджету, зміни їх структури для стимулювання внутрішнього попиту та економічного зростання.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Інституційні засади розвитку та планування видатків бюджету

У процесі становлення України як самостійної держави постала необхідність переоцінки ролі та місця бюджетної політики, вибору стратегії розвитку державних фінансів, визначення пріоритетів формування видаткової складової бюджету, розподілу і використання коштів з метою забезпечення ефективного виконання державою своїх функцій, сталого розвитку суспільства. До одних із першочергових завдань було віднесено побудову нормативно-правової бази, яка б сприяла удосконаленню бюджетної системи, визначенню напрямів соціально-економічного розвитку, формуванню необхідного фінансового підґрунтя, у тому числі шляхом наповнення дохідної частини бюджету, пошуку оптимальних пропорцій при плануванні видатків бюджету.

У процесі створення бюджетної системи, було прийнято перші важливі документи, внесено зміни до чинних документів для забезпечення можливості сталого розвитку України. У числі перших змін, внесених до Конституції України, були зміни щодо процедури підготовки, подання, затвердження Державного бюджету

України, звітування про його виконання; питання розробки, затвердження планів соціально-економічного розвитку країни та здійснення контролю за їх виконанням [9].

Конституцією було закріплено розподіл прав, обов'язків та відповідальності між органами законодавчої та виконавчої влади стосовно низки обов'язкових заходів, їх етапів, пов'язаних із забезпеченням сталого соціально-економічного розвитку держави та суспільства, формуванням фінансово-бюджетних відносин, функціонування бюджетної системи країни, зокрема це стосується складання, виконання державного бюджету України та звітування про його виконання; розробка державних програм соціально-економічного розвитку та подання щорічних доповідей, здійснення відповідного державного регулювання; здійснення загальнодержавних та міждержавних економічних програм, створення умов для забезпечення державного суверенітету і економічної самостійності України. У прийнятому в червні 1992 р. Законі України «Про Державний бюджет України на 1992 рік» було знаковими зміна визначення «республіканський бюджет» на «державний бюджет».

У червні 1995 р. прийнятою новою редакцією Закону України «Про бюджетну систему України» закладено законодавчі підвалини розвитку фінансово-бюджетних відносин, що сприяло реформуванню бюджетної системи країни, розвитку бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку. Законом дано визначення бюджету, як плану утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, що здійснюються органами влади України різного рівня; унормовано визначення бюджетної системи, бюджетного устрою та його принципів, бюджетного процесу, бюджетної класифікації, правил складання і виконання бюджетів; закріплено основи бюджетного процесу, дано визначення видаткам та доходам бюджетів. Встановлено поняття цільового призначення коштів, як заборона їх витрачання на цілі, не передбачені Законом про Державний бюджет на відповідний рік. Майже у незмінній редакції Закон України «Про бюджетну систему України» проіснував до червня 2001 р., або до прийняття Бюджетного кодексу України.

Із перших років становлення бюджетної системи країни значної уваги потребували питання дотримання фінансової дисципліни, контролю за операціями з коштами бюджету, враховуючи значну нестабільність фінансової системи новоутвореної держави, що було спричинено зокрема загальним падінням обсягів виробництва різних сфер економіки та погіршенням результатів фінансовогосподарських діяльності підприємств державного сектору, проблемам із дохідними частинами бюджетів різного рівня, розповсюдженням бартерних форм розрахунків, як наслідок накопиченням заборгованості держави по виплаті заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат, зростанням інфляції, падінням рівня життя населення.

Поглиблювали проблеми функціонування фінансової системи країни застаріла банківська система касового виконання бюджетів, яка дісталась у спадок від попереднього державного устрою СРСР: Державний банк здійснював касове виконання державного та місцевих бюджетів, включаючи зарахування надходжень, ведення обліку доходів та видатків бюджетів різних рівнів, складання звітів про касове виконання бюджетів, інші, пов'язані з касовим виконанням бюджету, операції. З початку становлення незалежної України управління державними коштами почали здійснювати безліч комерційних банків. Недосконалість такої системи особливо проявилась у ринкових умовах та з урахуванням періоду економічної кризи, була одним із чинників зокрема інфляційних процесів у країні. Державний бюджет недержимував належні йому кошти через приховування прибутків від оподаткування, відсутності коштів на рахунках підприємств, організацій, порушення комерційними банками нормативів відрахувань від загальнодержавних податків, зборів, обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами, безпідставного затримання перерахування банками доходів бюджету.

Функціонуюча система обліку доходів не дозволяла своєчасно отримувати інформацію про їх обсяг, що, в свою чергу, негативно позначалося на точності короткострокових прогнозів про податки та платежі, визначенні фактичних лімітів бюджетних видатків, своєчасності фінансування. Було не врегульовано питання

виконання видаткової частини Державного бюджету України - функції контролю за виконанням видаткової частини та управління наявними коштами не входили до компетенції як Національного банку України, так і комерційних банків. Значною проблемою було розпорошення коштів бюджетів різних рівнів, позабюджетних коштів, коштів міністерств, бюджетних установ за безліччю поточних рахунків, відкритих у Національному банку України та комерційних банках, що унеможливлювало своєчасно фінансувати виконання державних функцій, здійснювати попередній та поточний контроль за станом використання коштів. За наявності дефіциту у бюджетних коштах на поточних рахунках міністерств, бюджетних установ щоденно обліковувались значні їх залишки.

Недосконалість нормативно-правового поля касового виконання бюджетів не давали можливість упорядкувати дохідну та видаткову складові бюджетів, що негативно впливало на інфляційні процеси, не дозволяло в умовах побудови новоутвореної держави фінансувати життєво необхідні галузі економіки [10].

З метою забезпечення ефективного управління доходами і видатками державного бюджету, введення касового порядку його виконання, посилення контролю за надходженнями, цільовим і економним використанням коштів 18.06.1993 року за № 219/93 прийнято Указ Президента України «Про порядок виконання Державного бюджету», яким унормовано питання проведення розрахункових операцій органами влади різного рівня, їх підпорядкованими підприємствами. У Національному банку «Україна» було відкрито рахунок «Кошти Державного бюджету України» для концентрації коштів бюджету, здійснення фінансування видатків у межах наявних фінансових ресурсів у Державному бюджеті України. У банківській системі, в яку входили і комерційні банки, організовано облік доходів Державного бюджету України, встановлено порядок і систему контролю проходження і виконання платіжних доручень по доходах та видатках державного бюджету.

Проте залишались невирішеними низка важливих питань: ведення обліку касового виконання державного бюджету, контролю за його виконанням, загального

та оперативного управління бюджетними коштами, можливості спрямування їх на різні першочергові потреби соціально-економічного розвитку, - ці функції не входили до функцій Національного банку України, комерційних банків. Це питання було питанням якості та результативності функціонування всієї фінансової системи держави і могло бути вирішено шляхом централізації управління ресурсами держави з визначенням відповідальних державних органів.

Вагомим кроком у побудові бюджетної системи держави стало створення при Міністерстві фінансів України Державного казначейства України (ДКУ) (відповідно до Указу Президента України від 27.04.1995 № 335/95 «Про Державне казначейство України»). Основною метою його створення було забезпечення ефективності в управлінні коштами державного бюджету, підвищення оперативності та дотримання лімітів у фінансуванні видатків. До основних завдань ДКУ віднесено організацію виконання Державного бюджету України та здійснення відповідного контролю; фінансування видатків державного бюджету; ведення обліку касового виконання державного бюджету, складання звітності, управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом тощо. Створення постійно функціонуючої системи казначейського обслуговування коштів бюджету як дієвого інструмента управління фінансовими ресурсами держави здійснювалось поетапно, супроводжувалося перерозподілом функцій між банківською і бюджетною системами, впорядкувало надходження та використання коштів бюджету, надало можливість концентрувати їх на найважливіших напрямках соціального та економічного розвитку суспільства.

Значними чином впливають на рівень та умови виконання державою своїх функцій, на забезпечення в країні фінансової стабільності, досягнення конкретних еволюційних зрушень, визначення основних напрямів бюджетної політики, що спираються на національні пріоритети економічної і соціальної стратегії розвитку, зовнішньоекономічної діяльності, засади грошово-кредитної політики. Позитивним зрушенням на шляху соціально-економічного розвитку країни стало прийняття у липні 1995 року першої бюджетної резолюції з визначенням головних напрямів бюджетної політики на 1996 рік.

Для окреслення основних вимог, яким має відповідати проект Закону про Державний бюджет України на відповідний бюджетний рік, упорядкування його підготовки та оформлення, у травні 1996 року за № 170/96-ВР прийнято відповідну постанову Верховної Ради України.

Конституцією України, прийнятою у червні 1996 року визначено основні принципи побудови бюджетної системи України - на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, бюджет має бути збалансованим; передбачено оприлюднення регулярних звітів про доходи і видатки Державного бюджету України; закріплено засади здійснення парламентського контролю за використанням коштів державного бюджету через Рахункову палату України.

Для посилення фінансового контролю, цільового та ефективного використання коштів бюджетними установами та організаціями постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.1997 № 180 затверджено Положення про порядок складання єдиного кошторису доходів і видатків бюджетної установ, де єдиний кошторис визначено основним документом, регламентуючим загальний обсяг, цільове надходження та поквартальний розподіл коштів установи; затверджено форми кошторису, лімітної довідки про основні показники фінансово-господарської діяльності, штатного розпису установи.

З метою створення єдиної інформаційної системи зведення державних доходів та видатків на всіх рівнях влади, забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності, використання єдиних підходів до аналізу звітних даних виконання бюджетів та кошторисів розпорядників бюджетних коштів, починаючи з 1997 року Міністерством фінансів України впроваджується структура бюджетної класифікації. Введена бюджетна класифікація була приближена до міжнародних стандартів, однак за низкою критеріїв їм не відповідала. Міжнародними стандартами передбачалось десять розділів функціональної класифікації, проте функціональна структура видатків бюджетів України складалась із двадцяти п'яти розділів, зокрема державне управління, судова влада, міжнародна діяльність, фундаментальні дослідження і

сприяння науково-технічному прогресу, національна оборона тощо. Бюджетна класифікація за останні роки зазнавала неодноразових змін, на даний час діє бюджетна класифікація, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11, яка у більшій мірі гармонізована до вимог міжнародного законодавства.

З 1997 року проводилась робота по впровадженню казначейського виконання видаткової частини державного бюджету: постановами Кабінету Міністрів України від 14.01.1997 № 13, від 09.05.1997 № 437 «Про впровадження казначейської системи виконання державного бюджету» запроваджено поетапне касове виконання державного бюджету за видатками через територіальні органи Державного казначейства, та з метою посилення контролю за витрачанням коштів на утримання апарату органів виконавчої влади запроваджено казначейське виконання кошторисів. Із липня 1997 року органами держказначейства прийнято на обслуговування всі заходи, що фінансуються з державного бюджету.

Вперше відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2000 рік» позабюджетні кошти установ та організацій включаються до спеціального фонду як складова частина державного бюджету, що посилило ефективність контролю за витрачанням позабюджетних коштів установ і організацій, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету [11]

Запровадження нової ідеології відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, розпочато із прийняттям у червні 2001 р. Бюджетного кодексу України. Бюджетний кодекс України мав прогресивну спрямованість, унормовував низку положень та визначень, що дозволило посилити прозорість бюджетної системи, стати більш логічною та обґрунтованою у процесі використання коштів бюджетів різного рівня, створити дієві та рівні умови для всіх учасників бюджетного процесу, підвищити ефективність використання коштів бюджету та результативність виконання бюджетних програм, надати певної фінансової самостійності органам місцевого самоврядування,

визначити систему контролю. З часу набрання чинності Бюджетного кодексу України до його положень також неодноразово вносились зміни, які стосувалися регулювання питань у бюджетній сфері. Перед бюджетом постали нові завдання, викликані розвитком економічних та суспільних відносин, підвищенням вимог до якості надання державою суспільних послуг. З огляду на необхідність продовження бюджетного реформування у липні 2010 р. було ухвалено нову редакція Бюджетного Кодексу України, що надає можливість підвищувати стійкість бюджетної системи, результативність економічних перетворень, посилювати якість бюджетного планування і прогнозування, ефективність використання коштів бюджету.

Позитивним чином впливає на темпи економічного зростання оптимізація структури бюджетних видатків, яка визначає напрями спрямування державних коштів. Структура, перелік та склад видатків не є сталими, а мають необхідність до постійного коригування залежно від змін пріоритетів бюджетної політики, конкретних фінансових можливостей бюджету, економічного стану країни. Одним із методів, який давно успішно апробований у багатьох країнах світу, сприяє із визначенням пріоритетів здійснення державних видатків у межах існуючих фіскальних обмежень та забезпечує узгодження бюджетних видатків із пріоритетами державної політики, є програмно-цільовий метод. Зважаючи на те, що зазначений метод складання бюджету був новим для України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538-р схвалено Концепцію застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, якою визначено мету, основні принципи, елементи програмно-цільового методу та етапи реалізації Концепції.

Разом з тим, нині спостерігається уповільнення темпів розвитку програмноцільового методу, зокрема в частині удосконалення програмної класифікації видатків. Деякі головні розпорядники бюджетних коштів при розробці бюджетних програм не завжди враховують власні функції, завдання, плани діяльності, що містять заходи з реалізації проектів, положення прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку, державних цільових програм з визначенням очікуваних результатів.

На даний час є необхідним посилення системності та послідовності у реалізації державної політики у сфері планування видатків бюджету; пошук оптимальної структури та змісту бюджетних програм, їх відповідність показникам розвитку окремих галузей економіки на коротко- та середньостроковий періоди та напрямам соціально-економічного розвитку країни; удосконалення стратегічного планування діяльності головних розпорядників бюджетних коштів; планування бюджетної програми відповідно до завдань і функцій органів виконавчої влади; досягнення відповідних результатів за умови використання мінімального обсягу бюджетних коштів; досягнення поставленої мети у процесі виконання бюджетної програми; спрямування бюджетних коштів лише на цілі та завдання, визначені планом діяльності головного розпорядника бюджетних коштів.

Проведений аналіз становлення бюджетної системи, порядку формування видатків бюджету у перші десятиріччя незалежності України засвідчив, що значним чином на процеси побудови бюджетного нормативно-правового поля, визначення принципів та пріоритетів планування видаткової складової бюджету, впливали та були невідривно пов'язані загальні державотворчі процеси країни, зміна її фінансової системи та форм власності, перехід економіки на ринкові засади господарювання, процеси приватизації державного майна, необхідність переорієнтації у виборах пріоритетів соціально-економічного розвитку країни залежно від конкретних фінансових умов.

Для процесу становлення, удосконалення, прийняття рішень щодо управління коштами державного бюджету на всіх його етапах, зокрема в частині визначення основних пріоритетів бюджетної політики, формування видатків бюджету, використання коштів та контролю за використанням, характерним були достатня послідовність, поступовість та виваженість, що проте не убезпечило від певних проблем та недоліків. Задля удосконалення дій всіх учасників бюджетного процесу прийняті нормативно-правові документи щодо управління державними видатками та зокрема видатками бюджету в процесі їх застосування зазнавали неодноразових змін,

удосконалювались із врахуванням вимог часу та напрацьованого досвіду, економічного становища держави та потреб суспільства.

У 2012 р. була створена Державна казначейська служба України (ДКСУ) (відповідно до Указу Президента України від 13.04.11 р. № 460 «Про Державну Казначейську службу України»), основними завданнями якої є внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та реалізація державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. ДКСУ забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку (ЄКР), відкритого у Національному банку України.

За роки становлення України як самостійної держави в цілому було сформоване законодавче підґрунтя для забезпечення достатньо дієвого, сталого функціонування бюджетної системи країни, проведення послідовної бюджетної політики у сфері формування видатків. Реформування та вдосконалення бюджетної системи на даний час мають бути направлені в основному на фінансову стабілізацію за рахунок удосконалення податкової системи, підвищення керованості процесом регулювання міжбюджетних відносин, зовнішніх і внутрішніх боргових зобов'язань держави, удосконалення процесу формування видатків залежно від потреб соціально-економічного розвитку, встановлення дієвого контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, що має забезпечити стійке економічне зростання.

Розвиток інструментарію оцінки та моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних програм надасть можливість підвищення рівня взаємозв'язку між досягнутими результатами та використаним обсягом бюджетних коштів, забезпечити виконання відповідних показників, запланованих у паспорті бюджетних програм. Для досягнення збалансованості та стійкості бюджету в умовах економічних перетворень необхідним є забезпечення дієвого планування бюджетних видатків та підвищення їх результативності. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає розробку відповідних норм, правил, інституцій сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектоніка

бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності повинні формувати механізм впливу на економічне зростання, сприяти підвищенню добробуту суспільства.

2.2. Аналіз планування видатків державного бюджету

За допомогою бюджетних видатків здійснюється підтримка соціально незахищених верств населення, обсяг якої відповідає економічним можливостям суспільства. Бюджетні видатки активно впливають на економічне зростання, передусім завдяки пріоритетному фінансуванню наукових досліджень, розвитку найважливіших галузей економіки, вирівнюванню регіональних диспропорцій.

Фінансування видатків соціально-культурної сфери має здійснюватися з урахуванням макроекономічних тенденцій та можливостей бюджету. Важливим є забезпечення реалізації стратегії довгострокового економічного зростання, що потребує поступового підвищення частки видатків розвитку у складі видаткової частини бюджету.

Складання проекту Державного бюджету України здійснюється Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими органами виконавчої влади. Міністерство фінансів України здійснює організаційну та методичну роботу щодо засад

бюджетного планування, що використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення проекту Державного бюджету України. Відповідно до Бюджетного кодексу України Міністерство фінансів відповідає за складання проекту бюджету. У встановлені Бюджетним кодексом строки міністерства та відомства подають бюджетні запити та іншу необхідну інформацію, розрахунки на наступний бюджетний період.

Розвинені країни світу мають високі стандарти соціального забезпечення та відповідний рівень видатків на соціальні потреби. Спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження наявного рівня соціальної підтримки і її збільшення за умов оптимізації структури бюджетних видатків щодо забезпечення їх пріоритетного спрямування на суспільний розвиток. Видаткова частина бюджету здійснює відчутний вплив як на розвиток окремих галузей і економіки в цілому, так і на рівень соціального розвитку суспільства. Особливого значення набуває питання оптимального розподілу обмежених бюджетних ресурсів між напрямками соціально-економічного розвитку країни.

Спрямованість державних видатків на соціальне забезпечення населення, а також зростання їх обсягу здійснюють значний вплив на розвиток соціальної та економічної сфери. Разом з цим, науковою думкою точно не визначено, як саме збільшення або зменшення витрат бюджету впливає на забезпечення економічного зростання, тобто який вплив державних витрат на її зростання, тобто питання покращення соціально-економічної ситуації результативності бюджетних видатків залишається відкритим. Бюджетні призначення мають сприяти розв'язанню пріоритетних завдань, а саме забезпечувати асигнуваннями заходи, спрямовані на розвиток основних галузей економіки, фінансувати реалізацію комплексних економічних програм, розвивати інфраструктуру виробництва швидкими темпами.

Проаналізуємо державні видатки бюджету в розрізі функціональної класифікації протягом 2010-2020 років(табл.2). Так, згідно таблиці протягом

20102020 років спостерігалось стрімке збільшення видаткової частини бюджету. У 2010 році видатки становили 225,82 млрд.грн, відповідно у 2020 – 1 127,94 млрд. грн. За 10 років видатки збільшилися на 902,12 млрд. грн. або на 499,49%.

Таблиця 2

Аналіз видатків державного бюджету України за функціональною класифікацією 2008-2017 роки (млрд.грн)

		Загально-державні функції	Оборона	Громадський порядок, безпека та судова влада	Економічна діяльність	Охорона навколишнього природного середовища	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний та фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	РАЗОМ
2010	план	35,78	13,59	29,30	41,65	6,07	1,02	9,05	5,40	30,58	71,02	243,46
	факт	34,69	11,35	28,57	36,03	2,29	0,84	8,76	5,17	28,81	69,31	225,82
2011	план	41,20	14,47	33,31	54,16	4,63	1,20	10,92	4,14	29,28	64,37	257,67
	факт	40,00	13,24	32,42	44,77	3,01	0,32	10,22	3,83	27,23	63,54	238,58
2012	план	46,15	17,37	38,16	59,46	7,78	0,79	12,52	6,44	32,49	77,45	298,62
	факт	44,01	14,49	36,47	49,40	4,14	0,38	11,36	5,49	30,24	75,25	271,22
2013	план	52,53	16,16	41,28	50,09	8,29	0,13	14,05	5,53	33,58	89,33	310,97
	факт	50,10	14,84	39,19	41,30	4,60	0,10	12,88	5,11	30,94	88,55	287,61
2014	план	68,48	28,76	46,65	39,38	3,85	0,15	11,25	5,46	32,23	87,38	323,57
	факт	65,83	27,36	44,62	34,41	2,60	0,11	10,58	4,87	28,68	80,56	299,62
2015	план	106,05	54,57	55,81	43,52	4,71	0,49	12,66	7,61	33,28	104,38	423,07
	факт	103,12	52,01	54,64	37,14	4,05	0,02	11,45	6,62	30,19	103,70	402,93
2016	план	121,95	66,70	72,53	35,93	5,35	0,04	12,82	5,06	38,95	152,51	511,84
	факт	118,05	59,35	71,67	31,42	4,77	0,01	12,46	4,96	34,83	151,96	489,49
2017	план	147,02	77,83	92,08	51,66	5,25	0,04	17,33	8,22	46,70	145,15	591,27
	факт	142,49	74,35	87,85	47,00	4,74	0,02	16,73	7,90	41,30	144,48	566,85

2018	пл ан	179,2 8	97,79	123,48	74,43	6,14	0,41	23,34	10,48	50,2 2	164,17	729,7 5
	фа кт	162,9 6	97,02	116,88	63,60	5,24	0,30	22,62	10,11	44,3 2	163,87	686,9 1
2019	пл ан	177,3 1	109,0 0	146,73	84,70	7,75	0,16	39,41	10,77	58,4 6	221,34	855,6 2
	фа кт	168,1 9	106,6 3	142,39	72,36	6,32	0,11	38,57	9,97	51,6 6	218,63	814,8 2
2020	пл ан	185,0 4	122,4 6	162,55	178,86	7,56	0,30	133,1 6	10,83	59,6 5	330,44	1 190,8 6
	фа кт	163,8 5	120,3 7	157,68	168,99	6,64	0,09	124,9 2	9,83	52,8 6	322,72	1 127,9 4

Джерело: розроблено автором за даними Державної казначейської служби України.

Фактичні показники виконання Державного бюджету менші від планових. Зокрема, чинниками невиконання плану є менші від запланованих доходи і надходження в частині фінансування, несвоєчасне прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації закону про державний бюджет, неналежна організація проведення видатків окремими учасниками бюджетного процесу, перерозподіли бюджетних призначень наприкінці року.

Досягнення показників, закладених у Держбюджеті, залежить від багатьох складових. Зокрема від загальних економічних, політичних і соціальних умов. Важливе значення мають невирішений конфлікт на сході країни, збільшення державного боргу, нестабільність національної валюти.

Разом із збільшенням обсягу видатків державного бюджету відбувається переорієнтація за напрямками видатків. Структурні зрушення у видатках свідчать про необхідність підвищення рівня стабілізації бюджетної політики у сфері видатків бюджету в середньостроковому періоді. Бюджетна стратегія є вагомим складовою державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Становлення фінансових відносин відбувається в умовах трансформації економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу[12]

Структура видатків державного бюджету України за функціональною класифікацією 20102020 роки

	Загальн о- держав ні функції	Оборо на	Громадсь кий порядок, безпека та судова влада	Економі чна діяльніст ь	Охорона навколишнь ого природного середовища	Житловокомуналь не господарс тво	Охоро на здоров 'я	Духовн ий та фізичн ий розвито к	Осві та	Соціальн й захист та соціальне забезпече ння
2010	15,4	5,0	12,7	16,0	1,0	0,4	3,9	2,3	12,8	30,7
2011	16,8	5,5	13,6	18,8	1,3	0,1	4,3	1,6	11,4	26,6
2012	16,2	5,3	13,4	18,2	1,5	0,1	4,2	2,0	11,2	27,7
2013	17,4	5,2	13,6	14,4	1,6	0,03	4,5	1,8	10,8	30,8
2014	22,0	9,1	14,9	11,5	0,9	0,04	3,5	1,6	9,6	26,9
2015	25,6	12,9	13,6	9,2	1,0	0,01	2,8	1,6	7,5	25,7
2016	24,1	12,1	14,6	6,4	1,0	0,003	2,5	1,0	7,1	31,0
2017	25,1	13,1	15,5	8,3	0,8	0,003	3,0	1,4	7,3	25,5
2018	23,7	14,1	17,0	9,3	0,8	0,04	3,3	1,5	6,5	23,9
2019	20,6	13,1	17,5	8,9	0,8	0,01	4,7	1,2	6,3	26,8
2020	14,5	10,7	14,0	15,0	0,6	0,01	11,1	0,9	4,7	28,6

Джерело: розроблено автором за даними Державної казначейської служби України.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків державного бюджету є соціальний. Саме видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення складають першу за величиною частку. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на загальнодержавні функції. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та економічний розвиток.

Вагому частку серед загальнодержавних функцій становить обслуговування боргу. Оскільки ці позички нашої країни тільки зростають, то стає зрозумілим

постійне збільшення частки видатків на загальнодержавні функції. Обслуговування боргу є вагомою частиною бюджетних витрат, та потребує фінансування більшого, ніж охорона здоров'я, адже завеликі відсотки за державним боргом. Тому для України важливе покращення фінансової стійкості, стійкості фінансового сектору та стає макроекономічне зростання, а також продовження співпраці з МВФ, бо саме стійкість економіки та наявність підтримки Фонду на даному етапі зумовлює здешевлення нових запозичень.

Роль видатків державного бюджету визначається величинами валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. Склад видатків бюджету залежить від завдань, що вирішується суспільством на певному етапі розвитку. Забезпечуючи перерозподіл валового внутрішнього продукту через бюджетну систему, держава змінює структуру суспільного виробництва, здійснює соціально-економічні реформи [13].

Ефективне та результативне використання бюджетних коштів є однією з найважливіших проблем планування й виконання бюджету в умовах достатньо обмежених бюджетних ресурсів. Важливим кроком щодо вирішення цього питання є удосконалення системи управління видатками бюджету в частині підвищення результативності їх використання. Основними завданнями при цьому визначено обґрунтування пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів, застосування принципів перспективного бюджетного прогнозування і планування; оптимізація бюджетних програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та удосконалення методології оцінки їх результативності; впровадження системи контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, системи оцінки результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів.

При здійсненні видатків перш за все, потрібно виходити з величини отриманих доходів та розподіляти їх таким чином, щоб отримати максимальний ефект та забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету України. Велику увагу також потрібно приділити необхідності

посилення контролю за рухом коштів та відповідальності за неефективне використання бюджетних ресурсів.

Неефективне використання бюджетних коштів є актуальним моментом у бюджетному процесі. Це несприятливо впливає на розвиток соціальної сфери та окремих галузей економіки. Це призводить до невиконання планових показників та розпорошуванню бюджетні кошти, через що знижується рівень соціального захисту населення.

Отже, слід змінити структуру державних видатків, переорієнтувати державні потоки коштів на заходи, які забезпечать відродження економіки держави. До таких видатків можна віднести витрати на розвиток інфраструктури, освіту, охорону здоров'я, заходи, спрямовані на забезпечення безперерйного функціонування державної інфраструктури.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1 Напрями підвищення ефективності планування видатків державного бюджету

Важливою складовою планування та формування бюджетних видатків, призначення яких полягає в задоволенні необхідних потреб суспільства у розвитку економіки й соціальної сфери є бюджетна політика. Оптимальний розподіл та перерозподіл централізованого грошового фонду держави досягається за рахунок проведення ефективної державної політики у сфері видатків.

Ефективність видатків бюджету визначається тим, що вони мають сприяти вирішенню завдань бюджетної політики з огляду на необхідність виробництва та надання певного обсягу суспільних благ в умовах недосконалої конкуренції, неповноти ринків, негативних і позитивних зовнішніх ефектів, недосконалої інформації, необхідності перерозподілу фінансових ресурсів для досягнення соціальної справедливості.[14]

Ефективне та результативне використання бюджетних коштів – одна з найважливіших проблем планування й виконання бюджету в умовах достатньо обмежених бюджетних ресурсів. Важливим кроком щодо вирішення цього питання є удосконалення системи управління видатками бюджету в частині підвищення результативності їх використання. Основними завданнями при цьому є: обґрунтування пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів, застосування принципів перспективного бюджетного прогнозування і планування; оптимізація бюджетних програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та удосконалення методології оцінки їх результативності; впровадження системи контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, системи оцінки результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів.

У Бюджетному Кодексі України [3] одним із принципів бюджетної системи є принцип ефективності та результативності, що передбачає досягнення цілей усіма учасниками бюджетного процесу, які заплановані на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

В рамках дотримання зазначеного принципу важливими чинниками є: оцінка і аналіз причин відхилень затверджених річних показників витрат від фактичних витрат у результаті виконання бюджету за три попередніх роки; впровадження

механізмів формування видаткової частини бюджету, що забезпечують взаємозв'язок обсягів бюджетного фінансування з системою заходів, спрямованих на досягнення заданих результатів; затвердження стандартів якості надання бюджетних послуг та порядку оцінки відповідності якості фактично наданих бюджетних послуг встановленим стандартам; створення системи моніторингу та результативності бюджетних послуг для оцінки якості роботи закладів бюджетної сфери та оцінки ефективності бюджетних витрат на основі аналізу ступеня досягнення кінцевих результатів

Зміна структури видатків державного бюджету істотно впливає на зміну соціально-економічних показників країни. Саме зміна зазначеної структури може вплинути на розподіл доходів та використання наявних ресурсів. При збільшенні витрат на соціальні трансферти підвищується загальний рівень доходів населення, а тому й збільшується сукупний попит у країні [3]. А збільшення державних закупок призводить до збільшення загального обсягу продаж, зростання сукупного випуску, скорочення запасів і, в кінцевому результаті, до економічного зростання.

В Україні в державних витратах соціальні видатки завжди займали провідне місце, а бюджет країни був одним з основних джерел фінансування системи соціального захисту. Слід зазначити, що рівень соціальної спрямованості державного бюджету є прямим відображенням обсягу коштів соціального призначення, запланованих на забезпечення соціального захисту, освіти і культури, розвитку системи охорони здоров'я. Однак державні видатки, що спрямовуються на фінансування заходів щодо інноваційного розвитку економіки, науки або підтримки підприємств стратегічно важливої галузі, мають більш вагомий вплив на рівень соціальної безпеки через укріплення економічної незалежності держави у порівнянні із прямими видатками на соціальну допомогу. За допомогою видатків соціального характеру насамперед відбувається перерозподіл доходів у економіці й досягається вирівнювання добробуту різних верств населення. Питання забезпечення соціальних стандартів є найбільш важливим на сучасному етапі розвитку країни потребує збільшення ролі держави.

Фінансування видатків соціально-культурної сфери має здійснюватися з урахуванням макроекономічних тенденцій та можливостей бюджету. Важливим є забезпечення реалізації стратегії довгострокового економічного зростання, що потребує поступового підвищення частки видатків розвитку у складі видаткової частини бюджету.

Підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності. Можна припустити, що не всі види видатків чинять рівноцінний позитивний вплив на зростання економіки.

Можна виділити низку видатків, які мають найбільший позитивний вплив на економічне зростання й безпосередньо на виробничу функцію, це так звані продуктивні видатки – видатки інвестиційного характеру, при цьому інвестиції розуміються в широкому сенсі: до них належать інвестиції в основний капітал, у людський капітал; такі, як освітня галузь, охорона здоров'я. Видатки споживчого та соціального характеру є видатками, що справляють менший вплив на зростання економіки. Слід зазначити, що рівень соціальної спрямованості державного бюджету є прямим відображенням обсягу коштів соціального призначення, запланованих на забезпечення соціального захисту, освіти і культури, розвитку системи охорони здоров'я.[15]

Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу.

Перспективне планування державного бюджету потребує наявності ефективної системи стратегічного планування діяльності головних розпорядників бюджетних коштів. У систему бюджетного планування необхідно запровадити складання щорічних доповідей про основні напрями та результати діяльності головного розпорядника бюджетних коштів. Здійснення бюджетної програми з метою

досягнення визначеної мети має поєднувати якісне державне управління та ефективне використання бюджетних видатків. Запровадження системи стратегічного планування на рівні головного розпорядника бюджетних коштів, бюджетних установ дозволить підвищити ефективність функціонування системи управління державними фінансами, покращити якість надання державних послуг населенню.

Підвищення ефективності бюджетних видатків вимагає дотримання низки макроекономічних умов, зокрема збалансованість бюджету, планування видатків бюджету з урахуванням пріоритетів державної політики соціально-економічного розвитку, розширення фінансових повноважень розпорядників, одержувачів бюджетних коштів з одночасним посиленням відповідальності керівників установ за досягнення результатів виконання бюджетних програм.

Для найбільш ефективного розподілу бюджетних ресурсів має здійснюватися удосконалення планування і виконання видаткової частини бюджету на основі програмно-цільового методу, насамперед, як складової системи перспективного бюджетного прогнозування та планування.

Програмно-цільовий метод планування видатків є ефективним інструментом регулювання суспільного розвитку. Обґрунтовано доцільність використання інституційного підходу щодо розкриття економічної сутності та ролі програмно-цільового методу в системі бюджетного регулювання. Подальше впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес надасть можливість визначити результативність діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо розвитку відповідної галузі соціальної сфери та економіки.

Програмно-цільовий метод планування видатків бюджету як інструмент бюджетного регулювання надає можливість встановити пріоритети в межах граничних обсягів бюджетних асигнувань, регулювати розподіл коштів між бюджетними програмами, сприяти більшій ефективності та прозорості використання бюджетних ресурсів, посилити взаємозв'язок між використаними бюджетними коштами та отриманими відповідними результатами, рівнем наданих суспільних послуг.

Також важливим є розширення переліку елементів програмно-цільового методу такими складовими як моніторинг та оцінка ефективності виконання бюджетної програми, забезпечення прозорості інформації про бюджет, вдосконалення механізму середньострокового бюджетного планування.

Ефективне та результативне використання бюджетних коштів є одним з найважливіших завдань планування і виконання бюджету в умовах обмежених ресурсів. Важливим є удосконалення системи управління видатками бюджету в частині підвищення результативності їх використання. Подальший розвиток системи планування бюджету, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо посилення дієвості середньострокового планування бюджету та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Середньострокове бюджетне планування сприяє ефективному управлінню державними видатками. Система бюджетного регулювання у сфері видаткової частини бюджету суттєво впливає на стійкість фінансової системи та макроекономічну збалансованість.

Важливою умовою посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства є розробка та запровадження обґрунтованих методів визначення обсягів і структури видатків бюджету, запровадження дієвого механізму оптимізації бюджетних програм, удосконалення порядків використання бюджетних коштів. Сукупність досягнутих результативних показників, що відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених видатків бюджету, дієвості інституційних перетворень розвитку суспільного середовища становить економічну сутність ефективності бюджетних видатків як складової системи державного регулювання соціально-економічного розвитку країни.[16]

Отже, пріоритетними завданнями планування державних видатків є: оцінювання ефективності на етапі планування бюджету на середньострокову

перспективу. Такий підхід дозволяє завчасно ввести корективи у бюджетну програму, покращивши її структуру для досягнення індикативних планових результатів; модернізація бюджетного сектору економіки, переорієнтація державних видатків у напрямі економії, ефективності і результативності; фінансування заходів щодо інноваційного розвитку економіки, науки або підтримки підприємств стратегічно важливої галузі; збалансування бюджету доцільно здійснювати на основі запровадження ефективної системи довгострокового планування, що створює умови для стабілізації і передбачуваності макропоказників економічного зростання, оптимізації державних видатків, підвищення рівня їх результативності.

3.2 Середньострокове прогнозування видатків державного бюджету

Середньостроковий прогноз видатків бюджету є важливим елементом у стратегічному плануванні, оскільки за рахунок чіткого визначення основних показників бюджету на перспективу забезпечується визначення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку економіки та соціальної сфери, розвитку

адміністративно територіальних одиниць та фінансовими ресурсами у середньостроковій перспективі, достатній обсяг фінансового забезпечення довгострокових програм соціально економічного розвитку, досягнення взаємоузгодженості напрямів фінансової політики.[16]

Важливість перспективного бюджетного планування і прогнозування обумовлена також посиленням відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення встановлених цілей, упорядкуванням та підвищенням результативності і ефективності видатків бюджету. Середньострокове бюджетне планування забезпечує довгостроковий підхід до визначення пріоритетних напрямів фінансової політики та роз поділу бюджетних ресурсів, що значною мірою по силіє бюджетну дисципліну та передбачуваність бюджетної політики.

Середньострокове планування видатків є частиною середньострокового бюджетного планування та зосереджується на видатковій частині бюджету у розрізі розпорядників бюджетних коштів. Основи середньострокового планування видатків розроблено Світовим банком. Це особливий підхід, завдяки якому державні фінанси розміщуються відповідно до пріоритетів політики розвитку держави. Такий механізм, у першу чергу, спрямований на подолання системних кризових явищ останніх років. Процес середньострокового планування видатків включає в себе три основні етапи: Визначення середньострокового граничного розміру доходів державного бюджету, потрібних для фінансування видатків. Визначення середньострокових галузевих потреб у фінансуванні (вартості бюджетних програм).Погодження розподілу видатків та доопрацювання річного бюджету.[17] При цьому середньострокове планування видатків може бути двох видів: періодичне та перехідне (ковзке). Перехідне планування полягає у складанні плану щорічно або кожні два роки: попередній рік стає основою для нового бюджетного року та подальших прогнозованих років. Таким чином, при ковзкому середньостроковому плануванні видатків обов'язково має місце ідентичність циклів, з попередніми або наступними. Періодичне ж планування відрізняється тим, що цикли виконуються послідовно один за одним. Зокрема, періодичний план складається на початку періоду

і залишається ефективно стійким до його завершення. Проте що коззке, що періодичне планування може зазнавати перегляду у середині строку.

Ключовою особливістю середньострокового планування видатків є постійна участь парламенту, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України та розпорядників бюджетних коштів. Це є свідченням владної прихильності до нового підходу бюджетного планування. Парламент та Кабінет Міністрів України відіграють ключову стратегічну роль, яка полягає не лише в супроводженні та організації процесу середньострокового планування видатків, але і в розумінні особливостей здійснення цього механізму.

Середньострокове прогнозування можна вважати ефективним за умов, якщо воно відображає обсяг видатків згідно з поточними напрямками бюджетної політики, що дає уряду змогу вносити корективи в середньостроковій перспективі. Також у прогнозі має бути відображено співвідношення капітальних та поточних видатків, що надає можливість здійснити аналіз впливу державних інвестицій на бюджет у середньостроковій перспективі.

Основною умовою досягнення запланованих бюджетних показників є якість макроекономічних прогнозів. Переоцінка темпів зростання ВВП в середньостроковому періоді може призвести до планування завищених обсягів державних видатків. В подальшому, коли міністерства та відомства очікують на визначені раніше обсяги асигнувань, дуже важко переглянути видатки в сторону зниження у випадку нижчих, ніж очікувалося, темпів зростання ВВП. Але проблема в тому, щоб спрогнозувати темпи зростання ВВП на 3-4 роки, які б не відхилялися від фактичних показників. Можливим шляхом вирішення цієї проблеми є планування бюджетних показників, виходячи з песимістичних прогнозів щодо економічного зростання, або закладання додаткових резервів, які б надали змогу збільшити видатки та/або зменшити видатки у випадку нижчих, ніж очікувалося, показників економічного зростання (випадок Швеції). Для того, щоб уникнути можливого використання некоректних макроекономічних

прогнозів в цілях збільшення видатків у середньостроковій перспективі, в низці країн ЄС (наприклад в Бельгії, Нідерландах та Австрії) макроекономічні прогнози складають незалежні від уряду установи.[18]

Середньострокове прогнозування видатків у своїй найдосконалішій формі означає, що річний бюджет формується на основі великих бюджетних програм, які визначаються виходячи з цілей політики і конкретних результатів. Річний бюджет обговорюється виходячи з нових заходів бюджетної політики, тоді як видатки за програмами, що тривають, уточнюються тільки на технічних підставах. При цьому уточнення ґрунтуються на багаторічних оцінках, підготовлених протягом попередніх років. Практика показує, що порівняння оцінок уряду з аналізом та оцінками, підготовленими незалежними експертами та неурядовими організаціями, дозволяє отримати більш реалістичну картину.

При формуванні видаткової частини державного бюджету у середньостроковому періоді основним прагненням є досягнення цілей державної політики в межах ресурсних можливостей бюджету, спрямовуючи кошти на заходи відповідно до їх пріоритетності та актуальності, а також з урахуванням ефективності їх використання та можливої економії коштів за діючими бюджетними програмами або напрямками використання бюджетних коштів.[19]

У 2020 році планувалося здійснити середньострокове планування на державному та регіональному рівнях (проект підготовки Бюджетної декларації на 2021–2023 роки). Однак із поширенням COVID-19 у процес розробки та реалізації бюджетної політики були внесені зміни. Така відстрочка уможливить подальшу роботу щодо повного впровадження переліку бюджетних правил, необхідних для якісного впровадження середньострокового бюджетного планування на перспективу у 2021 році [20].

Перевагами середньострокового бюджетного планування є: створення можливостей для своєчасного вдосконалення бюджетного процесу на всіх його етапах, що дозволить швидко виявляти «слабкі місця» в бюджетній політиці;

надає змогу сформувати своєрідну модель розвитку бюджетних відносин у стратегічній перспективі, завдяки якій можна передбачити розвиток подій у бюджетній сфері з усіма його негативними та позитивними проявами та вжити оперативних заходів для їх подолання; формування системи, яка запобігає виникненню суперечностей між стратегічними планами соціально-економічного розвитку держави, окремих територіальних громад і відповідними фінансовими можливостями [21].

Упровадження середньострокового бюджетного планування має на меті досягнення таких результатів:

Запровадити послідовну та передбачувану бюджетну політику, яка дасть змогу контролювати та ефективно управляти державним боргом, забезпечити фінансову стабільність у середньостроковій перспективі, тобто врахувати ефективність прийнятих рішень, завчасно визначати та вживати заходів для уникнення негативних явищ або тенденцій.

Посилити бюджетну дисципліну усіх учасників бюджетного процесу, підвищити відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів.

Оцінити вплив запроваджуваних реформ і врахувати їх наслідки у середньостроковому періоді, підвищити обґрунтованість стратегічних рішень. Підвищити ефективність і результативність бюджетних видатків, поліпшити якість державних послуг, які надаються за рахунок бюджетних коштів.

Запровадити гендерно орієнтоване бюджетне планування, що передбачає планування дохідної та видаткової частини державного бюджету з урахуванням того, хто буде кінцевим споживачем послуг, які фінансуються бюджетом, і сприяння розподілу коштів бюджету з огляду на різні потреби гендерних, вікових та інших соціальних груп [22].

Встановлення середньострокових цілей та завдань бюджетної політики є необхідною умовою підвищення якості процесу бюджетного планування. Формування та реалізація послідовної бюджетної політики на перспективу надасть

можливість забезпечити підтримку макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи, утримання бюджетного дефіциту в економічно безпечних межах, підвищення якості надання соціальних послуг та посилення соціального захисту громадян, сприятиме стабільному суспільному розвитку. Вагомим інструментом бюджетного регулювання, який дозволяє обґрунтовувати основні напрями та обсяги використання фінансових ресурсів бюджету у майбутніх періодах, узгоджувати бюджетну політику у сфері доходів, видатків, дефіциту бюджету є перспективне прогнозування видатків бюджету. Середньострокове бюджетне планування та прогнозування є основою послідовної, виваженої бюджетної політики та досягнення достатнього рівня результативності видатків бюджету, спрямованих на економічне зростання.

ВИСНОВКИ

Видатки державного бюджету відіграють важливу роль у розвитку країни. Вони є основою забезпечення фінансування соціальних програм, регулювання економіки, проведення її структурної перебудови, створення загальних умов розвитку ринкових

відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних і фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності. Разом з тим, залежно від рівня розвитку держави, історичних, культурних та інших факторів, роль держави у вирішенні соціально-економічних проблем змінюється, що, у свою чергу, впливає на обсяги та структуру державних видатків.

Важливою умовою посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства є розробка та запровадження обґрунтованих методів визначення обсягів і структури видатків бюджету, запровадження дієвого механізму оптимізації бюджетних програм, удосконалення порядків використання бюджетних коштів. Сукупність досягнутих результативних показників, що відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених видатків бюджету, дієвості інституційних перетворень розвитку суспільного середовища становить економічну сутність ефективності бюджетних видатків як складової системи державного регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Для поліпшення управління державними видатками необхідно: запровадження середньострокового планування; комплексне використання програмно-цільового методу планування видатків бюджету для усіх рівнів бюджетів; запровадження системи моніторингу і оцінювання ефективності бюджетних програм; гармонізація стандартів внутрішнього аудиту із стандартами Європейського Союзу; посилення ролі Міністерства фінансів України в питаннях контролю за установами, які здійснюють планування та використання видатків бюджету.

Таким чином, одним із головних завдань є оптимізація обсягу та структури видатків з метою найбільш ефективного впливу на соціально-економічний розвиток держави, враховуючи динаміку економічних процесів. Підходи до визначення пріоритетних напрямів бюджетної політики у сфері видатків мають враховувати циклічність розвитку економіки, стійкість бюджетної системи, що сприятиме забезпеченню досягнення показників соціально-економічного розвитку країни.

Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати більш чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати стабільну бюджетну політику, посилити бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів. Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Зазначене сприятиме підвищенню позитивного впливу бюджетної політики у сфері видатків на розвиток людського капіталу, підвищення життєвого рівня та добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чугунов І.Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. Економічний вісник університету. 2016.

- № 28/1. С. 217–226.
2. Благун І.Г., Воронко Р.М., Бучкович М.Л. Бюджетний менеджмент: Навч. посібник Львів: «Магнолія-2006», 2017. 224 с.
 3. Бюджетний кодекс України : Закон Верховної Ради України від 8 липня 2010 року № 2456-VI // Урядовий кур'єр. 2010. № 151.
 4. Арістов Ю.В., Формування видатків бюджет як складова державної фінансової політики економічного розвитку. // Економічна наука. 2021. – №2. С. 40.
 5. Сокирко О.С., Філішика К.І. Аналіз формування пріоритетних напрямів підвищення ефективності бюджету України. // Економіка та підприємництво. 2021. №2. С. 69-75.
 6. Потеряйло І.Ю., Зарубіжний досвід застосування програмно цільового методу бюджетування на сучасному етапі в Україні. Науково інформаційний вісник Івано Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. № 11. С. 331-337.
 7. Федчук С. І. Правове регулювання програмно-цільового методу у бюджетному процесі: досягнення та перспективи. Фінансове право. – 2012. № 1 (19). С. 31–34.
 8. Тимошенко М.В. Тенденції середньострокового бюджетування в країнах ЄС та перспективи застосування в Україні [Електронний ресурс] / М.В. Тимошенко // Ефективна економіка. 2012. № 12. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1684>
 9. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання . К.: НДФІ, 2005. 259 с.
 10. Казначейська система / С.І. Юрій, В.І. Стоян, М.Й. Мац. Тернопіль, 2002. 394 с.
 11. Василик О.Д. Бюджетна система України . К.: Центр навчальної літератури, 2004. 542 с.

- 12.Максюта А.А. Бюджетна стратегія як інструмент економічного зростання . Економічний часопис-XXI. 2013. № 5-6(1). С.34 – 37.
- 13.Корнієнко Н. М. Підвищення ефективності планування бюджетних видатків в Україні . Вісник Львівської державної фінансової академії. 2012. №2. С. 28 – 35.
14. Васютинська Л.А. Підвищення ефективності управління видатками бюджету: проблематика та прагматика // Вісник соціально-економічних досліджень. 2019. № 1. С. 140-148.
15. Гребеник К.В. Планування видатків бюджету у системи соціально-економічного регулювання. // Економічна наука. 2020. №17. С. 79.
http://www.investplan.com.ua/pdf/17-18_2020/14.pdf
16. Міжнародний досвід середньострокового бюджетного планування: уроки для України [Електронний ресурс]. 2017. Режим доступу до ресурсу:https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/06/FEAO_Sered_budget_planning_A5_05_web-2.pdf.
17. Середньострокове бюджетне планування (міжнародний досвід)
[Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу:
<http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29131.pdf>.
18. Показники державного бюджету на 2022-2023 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf.
19. Канєва Т.В. Видатки бюджету як інструмент суспільного розвитку. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2020. Вип. 44. С. 172–179.
20. Канєва Т.В. Пріоритети підвищення ефективності видатків бюджетних установ. Бізнес Інформ, 2020 № 1 (504). С. 115–122.

21. Коляда Т. А., Гоч І. В. Особливості середньострокового бюджетного планування в Україні в умовах пандемії COVID-19. Економічний простір. 2020. № 161. С. 26–30.
22. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції. Київ, 2019. 150 с
23. Чугунов І., Макогон В. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5–18.
24. Чугунов І.Я., Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. Економічний часопис-XXI: науковий журнал. №158 (3-4(2)). 2016. С. 66–69.
25. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2016. № 28/1. С. 217 - 226.
26. Чугунов І., Самошкіна О. Видатки бюджету в системі соціально-економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103-121.
27. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
28. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
29. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/budget> .

30. Budget Policy of Social Development: monograph / general editorship Doctor of Economics, Professor Honored Worker of Science and Technology of Ukraine I. Ya. Chugunov. Tallinn: Scientific Route, 2018. 362 p.
31. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. Problems and Perspectives in Management. 2019. Volume 17, Issue №4, pp. 252-261.
32. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Features of EU and Ukraine debt policy. Investment Management and Financial Innovations. 2019. Volume 16, Issue №4, pp. 254-261.
33. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 6. 2020. No.1 pp. 130–135.
34. Chugunov I., Makohon V., Korovii V. Formation of budget expenditure in the system of fiscal regulation. Baltic Journal of Economic Studies. 2020. Vol.6. N.2. pp. 100–107.
35. Chugunov I., Makogon V. Institutional transformations of the financial support of the pension framework functioning. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2020, 4, Issue №35. pp. 328–334.
36. The official website of OECD. Retrieved from <http://www.oecd.org>
37. The official website of IMF. Retrieved from <https://www.imf.org/external/index.htm>
38. The official website of World Bank. Retrieved from <https://www.worldbank.org/>
39. The official website of European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/index_en
40. The official website of Eurostat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Підходи до визначення терміну видатки бюджету (державні видатки, бюджетні видатки, видатки державного бюджету)

Визначення	Автор
Видатки бюджету є інструментом досягнення вищого критерію справедливості у розподілі державних благ з метою досягнення граничного рівня добробуту для кожного члена суспільства	Ярошенко Ф.О.
Державні видатки є сукупністю фінансових відносин із приводу використання держаних фондів грошових ресурсів із метою фінансування соціально-економічного розвитку держави	В.М. Федосов, С.І. Юрій
Видатки державного бюджету – це законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів	Буряк П.Ю., Смоленська С.Д., Татарин Н.Б.
Видатки бюджету – кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум	Чугунов І.Я.
Видатки бюджету являють собою економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів і його використанням за цільовим призначенням	Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В.
Видатки бюджету – це економічні відносини, на основі яких здійснюється процес використання грошових ресурсів централізованого фонду для виконання державою своїх функцій	Клець Л.Є.
Видатки бюджету відображають витрати держави на виконання її функцій	Пасічник Ю.В

Видатки державного бюджету – це економічні відносини, що виникають у зв’язку з розподілом фонду коштів держави і його використанням за галузевим, цільовим і територіальним призначенням	Амоша О.І.
Видатки бюджетів за своєю економічною сутністю є інструментом досягнення вищого критерію справедливості і корисності для кожного члена суспільства	Василик О.Д.

ДОДАТОК Б

Видатки бюджету класифікуються за:

Функціями

Розділи, підрозділи та групи в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов’язані

Відомствами

Перелік головних розпорядників

Програмами

Перелік програм за пропозиціями головних розпорядників коштів

Економічною
характеристикою

Поточні видатки

Капітальні видатки